

UOT.635.61/63.

AZƏRBAYCANA İNTRODÜKSİYA EDİLMİŞ YEMİŞ (*CUCUMIS MELO L.*) SORTLARININ VƏ ONLARIN ƏSASINDA ALINMIŞ HİBRİDLƏRİN ABŞERON ŞƏRAİTİNDƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Ç.T. NAMAZOVA
AMEA Genetik Ehtiyatlar İnstitutu

Tədqiqat işinin nəticəsi olaraq Azərbaycanda yayılmış introduksiya sortlarından Novoçerkasskaya 265, Hales best 936 (ABŞ) sortlarında tez yetişkənlik, Doç kolxozniçi, Rimma 89, Tormark (ABŞ) sortlarında orta müddətə yetişkənlik, Çəhrayı Gülabi, Dnepropetrovskaya Zimnyaya 345 sortlarında isə gecyetişkənlik qeydə alınmışdır. Öyrənilmiş sortlar tezyetişkənliyə və məhsuldarlığa görə standartdan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Onların bu göstəriciləri standartda olduğundan yüksəkdir. Tezyetişən sortların məhsuldarlığı standart Kerkenskaya sortundan 33-217%-ə qədər yüksək olmuşdur. Orta müddətə yetişən sortlarda isə məhsuldarlıq standart Kolxozniça 593 sortundan 12-200%-ə qədər yüksək olmuşdur. Gec yetişən sortlarda isə məhsuldarlıq standart Osennaya 6 sortundan 6-70% çox olmuşdur. Introduksiya sortları arasında aparılmış hibridləşmədən alınmış birinci nəsil hibridlərin analizi göstərir ki, hər iki valideyndən yüksək göstəricilərə malik məhsuldar hibridlər Anqeleki x Kerkenskaya 4; Koreyskaya x Kerkenskaya 4; Kerkenskaya 4 x Kolxozniça 593; Osennaya 6 x Kanari; Dnepropetrovskaya Zimnyaya 345 x Kerkenskaya 4; Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4; Osennaya 6 x Boynil-Kyrqan; Boynil-Kyrqan x Osennaya 6; Assanbəy x Osennaya 6 kombinasiyalarından alınmışdır. Bu kombinasiyalardan alınmış hibridlərin məhsuldarlığı valideynlərlə müqayisədə 33-300% yüksəkdir.

Açar sözlər: sort, hibrid, hibridləşmə, sirayətlənmə, məhsuldarlıq, tez yetişmə, gec yetişmə, orta müddətə yetişmə

Bostançılığın xalq təsərrüfatında çox böyük əhəmiyyəti var. Yemiş meyvələri çox şəkərli, şirəli, sərincəşdirici olub aclığı və susuzluğu aradan qaldırır. Azərbaycan yemişin mədəniləşmə mərkəzlərindən biri olmuşdur. Buraya İrandan, Türkiyədən, Ərəbistandan, Mərkəzi Asiyadan, Rusiyadan və digər ölkələrdən müxtəlif iqlim şəraitində baş verən dəyişkənlik və xəstəliklərin geniş yayılmasıdır. Buradan da dəyişmiş şəraitə uyğun, xəstəliklərə davamlı yeni hibrid və sortların yaradılması zərurəti yaranır [1, 4]. Uzun illərdən bəri dünyanın müxtəlif yerlərindən Azərbaycana müxtəlif yemiş sortları gətirilərək becərilmişdir və onların çarpaz tozlanmasından burada xeyli müxtəliflik yaranmışdır.

Son zamanlar Azərbaycanda yemiş istehsalı nisbətən azalmışdır. Buna səbəb qloballaşma, iqlim dəyişkənliyi və digər antropogen amillərdir.

Tədqiqatçılar belə nəticəyə gəlmişlər ki, bu problemin həllinə müxtəlif ekoloji şəraitlərdən gətirilmiş sortlardan istifadə etməklə nail olmaq olar. Bu sahədə xeyli nailiyyətlər də əldə olunmuşdur [8, 9, 11].

Yemişlərdə tezyetişkənlik, məhsuldarlığın artırılması, meyvələrin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasının effektiv üsullarından biri də birinci nəsil hibrid toxumlarından istifadə olunmasıdır [3, 10, 15, 18]. Bu üsul dünyada çox geniş yayılmışdır. Amerikada, Ru-

siyada, Yaponiyada, Türkiyədə, Hollandiyada və digər ölkələrdə bu üsul çox geniş tətbiq olunmaqdadır. Tədqiqatçılardan O.V.Yurina [16, 17], V.F. Belik, E.P.Koziner [2], K.E.Dyutin [6], E. Şaxanov [5], N. Çibulevskiy [14], F.A. Tkaçenko [12, 13], İ.A. Kononenko [7] və b. bu sahəyə müyyən töhvələr vermişlər.

Tədqiqat işinin məqsədi müxtəlif ekoloji şəraitlərdən gətirilmiş introduksiya sortlarının Azərbaycan şəraitində sınaqdan keçirilməsidir.

Material və metodika. Tədqiqat material olaraq dünyanın müxtəlif ölkələrindən introduksiya olunmuş 24 sortdan istifadə olunmuşdur. Əkin işləri Abşeron təcrübə sahəsində və Saray Dayaq Məntəqəsində aparılmışdır. Hibridləşmə üçün valideyin formalar müxtəlif coğrafi-ekoloji ərazilərdən götürülmüş nümunələrdən morfoloji əlamətlərinə və təsərrüfat əhəmiyyətli göstəricilərinə görə seçilmişdir.

Hibridləşmə işləri süni yolla aparılmışdır. Dişi çiçəklər müəyyənləşdirilmiş kombinasiyalar üzrə 3-4 erkək çiçəklə tozlandırılmışdır və pambıqla izolyasiya edilmişdir. Bitkidə olan digər çiçəklər qoparılmışdır. Süni yolla tozlanmış çiçəklərdə meyvə əmələgətirmə qabiliyyəti 70% yüksəlir. Hibrid meyvələrdə toxum çıxımı 5-dən 35 qrama qədər olur.

Tədqiqat hissəsi. Azərbaycanda AMEA-nın Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun təcrübə sahəsində və bazalarında 2017-2018-ci illərdə 24 introduksiya yemiş sortu və onların əsasında 17 kombinasiya üzrə alınmış F₁ hibrid yetişkənliyə, məhsuldarlığa, keyfiyyət əlamətlərinə və xəstəliklərə davamlılığına görə qiymətləndirilmişdir.

Təcrübə göstərir ki, Abşeron şəraitində introduksiya yemiş sortlarının vegetasiya dövrü sabit deyil. Belə ki, burada Altay sortu Otuz günlük №120, Mərkəzi Asiya sortlarından Xəndələk Kokandiskiy, Qırxgünlük, Çəhrayı Xəndələk və Kalaçurk sortları intensiv tez yetişkənlik nümayiş etdirmişlər. Cücrəmədən ilk məhsul yetişkənliyinə qədər keçən dövr 2018-ci ildə quru isti havalar keçən dövrdə 63-73 gün, 2017-ci ildə nisbətən sərin və yağışlı keçən ildə 72-79 gün olmuşdur. Bu sortların hamısı standart Kolxozniça 593 sortundan 2-10 gün tez yetişmişdir.

Novoçerkasskaya 265, Hales best 936 (ABŞ) sortlarında tez yetişkənlik, Doç kolxozniçı, Rimma 89, Tormark (ABŞ) sortlarında orta müddətə yetişkənlik, Çəhrayı Gülabi, Dnepropetrovskaya Zimnyaya 345 sortlarında isə gec yetişkənlik qeydə alınmışdır. Cədvəl 1.

Cədvəl 1

Fərqlənən sortların kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri (2017-2018)

Sortlar	Bir bitkinin məhsuldarlığı		Bir bitkidən alınan meyvələrin orta çəkisi	Quru maddənin çəkisi %-lə (refraktometrlə)	Unlu şəh xəstəliyinə yoluxma (5 ballıq cədvəl üzrə)	
	kq	Standarta görə məhsuldarlıq			2017	2018
Tez yetişən sortlar						
Kerkenskaya (standart)	0,6	100	1,0	13,2	0	0
Xarkovskaya rannaya	0,8	133	1,2	12,0	1	2
Donskaya rannaya	1,2	200	1,1	13,5	3	2
Novoçerkasskaya 265	1,9	317	1,8	11,1	1	2
Hales best 936	1,6	267	1,0	11,6	1	1
Orta müddətə yetişən sortlar						
Kolxozniça 593 (standart)	0,8	100	0,7	11,2	1	3
Tor mark	2,4	300	0,8	11,5	1	2
Pio qold	0,9	112	1,0	15,0	1	1
Novinka Dona	1,2	150	1,1	10,4	2	3
Bikovskaya 735	1,2	150	1,1	12,6	2	2
Doç kolxozniçı	1,8	225	1,5	14,1	1	2
Rimma 89	1,7	212	1,7	12,5	2	2
Gec yetişən sortlar						
Osenmaya 6 (standart)	1,0	100	0,8	13,0	1	1
Çəhrayı Gülabi	1,3	130	1,2	9,7	2	2
Assanbay	1,0	100	1,8	10,5	1	2
Dnepropetrovskaya Zimnyaya 345	1,7	170	2,1	11,6	1	1

Cədvəl 1-dən görünür ki, öyrənilmiş sortlar tez yetişkənliyə və məhsuldarlığa görə standartdan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Onların bu göstəriciləri standartda olduğundan yüksəkdir. Te-

zyetişən sortların məhsuldarlığı standartdan 33-217%-ə qədər yüksək olmuşdur.

Orta müddətə yetişən sortlarda isə məhsuldarlıq standart Kolxozniça 593 sortundan 12-200%-ə qədər yüksək olmuşdur.

Gec yetişən sortlarda isə məhsuldarlıq standart Osenmaya 6 sortundan 6-70% çox olmuşdur. Cədvəldən göründüyü kimi tez yetişən sortlarda əmtəlik meyvənin çəkisi standartda olduğundan çoxdur.

Ən iri meyvələr Novoçerkasskaya 265, Doç kolxozniçı, Rimma 89, Assanbay, Dnepropetrovskaya Zimnyaya-345 sortlarından alınmışdır. İri meyvəli və məhsuldar sortlardan seleksiyada yeni yüksək məhsuldar sortların alınmasında istifadə etmək olar.

Sortlarda quru maddənin kütləsi refraktometrlə müəyyənləşdirilmişdir. Daha çox quru maddə Donskaya rannaya, Doç kolxozniçı, Pio qold (Avstriya) sortlarında qeydə alınmışdır. Bu sortlardan seleksiyada yeni yüksək dad keyfiyyətli sortların alınmasında istifadə etmək olar.

Öyrənilən sortların içərisində unlu şəh xəstəliyinə qarşı davamlı sort qeydə alınmamışdır. Sortların hər biri müəyyən dərəcədə bu xəstəliyə sirayətlənmişdir. Mərkəzi Asiya sortları yetişmənin bütün mərhələlərində bu xəstəliyə sirayətlənmişdir. Öz vətənlərində unlu şəh xəstəliyinə davamlılıq göstərən Tor mark (ABŞ), Campo (ABŞ), Nepare sp (Yaponiya), Rio gold (Avstriya), Delicions 51 (ABŞ), Hales best 936 (ABŞ), Joknecim 56 (İsrail) sortları Abşeron şəraitində bu xəstəliklə əhəmiyyətli şəkildə sirayətlənmişlər. Bu sortlara nisbətən Kerkenskaya 4 (Rusiya) sortu davamlılıq göstərmişdir. Bu sortdan unlu şəh xəstəliyinə qarşı nisbətən davamlı sortların yaradılmasında istifadə oluna bilər.

Cədvəl 1-də göstərilmiş sortlardan seleksiyada başlanğıc material kimi istifadə etmək olar.

Seçilmiş valideyn formalar arasında hibridləşmə aparılmışdır. Cədvəl 2. 3.

Cədvəl 2

Birinci nəsil hibrid yemirlərin valideynlərlə müqayisəli xarakteristikası

Hibrid kombinasiyalar	Bir koldan alınan əmtəlik məhsul				
	kq			Hibridlərin valideyin formaları ilə müqayisəsi %-lə	
	♀	♂	F ₁	♀	♂
Anqeleki x Kerkenskaya 4	1,4	1,5	2,0	142	133
Anqeleki x Kolxozniça 593	1,4	1,1	1,6	114	145
Koreyskaya x Kerkenskaya 4	0,5	1,0	2,0	400	200
Kerkenskaya 4 x Anqeleki	1,4	1,5	1,5	107	100
Kerkenskaya 4 x Kolxozniça 593	1,0	1,0	1,4	140	140
Kerkenskaya 4 x Kanari	1,3	2,0	1,8	138	90
Osenmaya 6 x Kanari	1,6	2,0	2,8	175	140
Osenmaya 6 x As-	1,6	1,1	1,9	119	172

sanbəy						
Ukraina 320 x Kolxozniça 593	x	2,0	0,7	1,5	75	214
Ukraina 320 x Kerkenskaya 4		2,1	1,2	1,8	85	150
Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4		0,9	1,2	1,6	178	133
Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4	x	1,2	0,8	1,6	133	200
Kerkenskaya Jeltosemyannaya x Razdelnopolovaya	x	1,1	1,2	1,3	118	108
Osennaya 6 x Boypil-Kurqan		1,0	0,8	1,4	140	175
Boypil-Kurqan x Osennaya 6	x	0,8	1,0	1,5	188	150
Assanbəy x Osennaya 6		1,3	1,5	4,0	307	266
Tridçatidnevka x Donskaya rannaya	x	1,2	1,4	1,6	134	114

Cədvəl 3

Hibrid kombinasiyalar	Bir meyvənin orta çəkisi			Quru maddənin çəkisi %-lə (refraktometrə görə)		
	♀	♂	F ₁	♀	♂	F ₁
Anqeleki x Kerkenskaya 4	0,8	1,2	1,0	9,2	13,0	12,0
Anqeleki x Kolxozniça 593	0,8	0,8	1,2	9,2	14,2	12,2
Koreyskaya x Kerkenskaya 4	1,7	0,9	1,6	6,3	12,0	10,4
Kerkenskaya 4 x Anqeleki	1,2	0,8	1,0	14,1	9,2	10,1
Kerkenskaya 4 x Kolxozniça 593	0,9	0,7	1,1	13,1	14,0	14,1
Kerkenskaya 4 x Kanari	1,0	1,0	1,4	13,0	12,8	14,4
Osennaya 6 x Kanari	1,7	1,0	1,8	12,6	14,0	12,5
Osennaya 6 x Assanbəy	1,7	1,0	2,1	14,8	10,3	12,5
Ukraina 320 x Kolxozniça 593	0,9	0,6	1,1	11,3	14,8	15,5
Ukraina 320 x Kerkenskaya 4	0,9	0,9	1,1	12,8	12,0	16,2
Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4	2,1	0,9	1,8	11,0	12,0	11,3
Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4	1,6	0,7	1,2	11,2	13,0	12,0
Kerkenskaya Jeltosemyannaya x Razdelnopolovaya	0,7	1,3	1,4	12,0	11,0	12,0
Osennaya 6 x Boypil-Kurqan	1,1	0,9	1,0	-	-	11,2
Boypil-Kurqan x Osennaya 6	0,9	1,1	2,2	-	-	8,1
Assanbəy x Osennaya 6	2,0	1,5	2,6	-	14,3	-
Tridçatidnevka x Donskaya rannaya	0,8	1,2	0,9	8,6	10,3	9,8

Alınmış birinci nəsil hibridlərin analizi göstərir ki, hər iki valdeyindən yüksək göstəricilərə malik məhsuldar hibridlər Anqeleki x Kerkenskaya 4; Koreyskaya x Kerkenskaya 4; Kerkenskaya 4 x Kolxozniça 593; Osennaya 6 x Kanari; Dneprope-

trovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4; Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4; Osennaya 6 x Boynil-Kyrqan; Boynil-Kyrqan x Osennaya 6; Assanbəy x Osennaya 6 kombinasiyalarından alınmışdır. (cədvəl 2. 3). Bu kombinasiyalardan alınmış hibridlərin məhsuldarlığı valideyinlərlə müqayisədə 33-300% yüksəkdir.

Kombinasiyaların əksəriyyətindən alınan meyvələr böyüklüyünə görə aralıq formada olmuşdur. Təkcə Anqeleki x Kolxozniça 593; Kerkenskaya 4 x Kanari; Osennaya 6 x Assanbəy; Boypil-Kurqan x Osennaya 6; Assanbəy x Osennaya 6 kombinasiyalarından alınmış hibridlərin kütləsi valideyinlərin kütləsindən 1,1-0,4 kq çox olmuşdur.

Quru maddə çıxımı da əksər kombinasiyadan alınmış meyvələrdə aralıq formada olmuşdur. Təkcə Kerkenskaya 4 x Kanari; Ukraina 320 x Kerkenskaya 4; Ukraina 320 x Kolxozniça 593 kombinasiyalarından alınmış hibrid meyvələrdə quru maddənin kütləsi valideyinlərdə olduğundan 0,7-3,4 % çox olmuşdur.

Cədvəl 4 və 5-dən görünür ki, hibrid bitkilərdə inkişaf fazaları aralıq formadadır və tezyetişən formaların fazalarına yaxındır. Unlu şəh xəstəliyinə davamlılığı da aralıq formadadır və bir qədər davamlı valideyin formalarındakına yaxındır.

Cədvəl 4

Hibridlərdə fazalar arası inkişaf dövrü və onların unlu şəh xəstəliyinə yoluxma dərəcəsi

Hibrid kombinasiyalar	Günlərin sayı					
	Kütləvi cücmədən dişi çiçəklərin açmasına qədər			Dişi çiçəklərin kütləvi açmasından ilk məhsul yığımına qədər		
	♀	♂	F ₁	♀	♂	F ₁
Kerkenskaya 4 x Anqeleki	63	60	63	39	33	37
Anqeleki x Kolxozniça 593	60	60	58	33	36	33
Kerkenskaya 4 x Kanari	59	68	59	43	37	42
Osennaya 6 x Assanbəy	61	70	63	38	33	36
Ukraina 320 x Kolxozniça 593	67	62	63	37	43	38
Ukraina 320 x Kerkenskaya 4	67	59	65	37	41	33
Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4	60	59	61	77	41	42
Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4	62	57	62	33	42	33
Kerkenskaya Jeltosemyannaya x Razdelnopolovaya	63	69	68	43	37	39
Osennaya 6 x Boypil-Kurqan	68	71	67	32	35	33
Boypil-Kurqan x Osennaya 6	71	68	63	35	32	45
Tridçatidnevka x Kerkenskaya 4	59	60	59	34	39	34
Osennaya 6 x Assanbəy	61	70	63	38	33	36
Assanbəy x Osennaya 6	70	58	63	33	52	43
Zimovka 264/39 x	63	57	58	60	42	41

Kerkenskaya 4						
Donskaya Rannaya x Kerkenskaya 4	52	39	48	29	37	29

Donskaya Rannaya x Kerkenskaya 4	81	76	77	1	0	1
Kerkenskaya 4 x Donskaya Rannaya	76	81	78	0	1	0

Cədvəl 5

Hibrid kombinasiyalar	Kütləvi cücmədən ilk məhsul yığımına qədər			Unlu şəh xəstəliyinə sirayətlənmə (beş ballıq cədvəl üzrə)		
	♀	♂	F ₁	♀	♂	F ₁
Kerkenskaya 4 x Anqelesi	102	93	100	1	2	1
Anqelesi x Kolxozniça 593	93	96	91	2	2	2
Kerkenskaya 4 x Kanari	102	105	101	1	1	1
Osennaya 6 x Assanbəy	99	103	99	1	2	1
Ukraina 320 x Kolxozniça 593	104	105	101	2	2	2
Ukraina 320 x Kerkenskaya 4	104	100	98	2	1	1
Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4	137	100	103	1	1	1
Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4	95	99	95	1	1	1
Kerkenskaya Jeltosemyannaya x Razdelnopolovaya	106	106	107	1	2	1
Osennaya 6 x Boypil-Kurqan	100	106	100	2	0	1
Boypil-Kurqan x Osennaya 6	106	100	108	0	2	1
Tridçatidnevka x Kerkenskaya 4	93	99	93	2	0	1
Osennaya 6 x Assanbəy	99	103	99	1	2	1
Assanbəy x Osennaya 6	103	110	106	2	1	1
Zimovka 264/39 x Kerkenskaya 4	123	99	99	2	1	1

Tədqiqatdan belə nəticəyə gəlmək olar ki, məhsuldarlığın artırılması, tezətişkənlik və digər əhəmiyyətli yeni sortların yaradılmasında sortlararası hibridləşdirmə effektiv üsuldur, lakin bu zaman digər kompleks təsərrüfat əhəmiyyətli əlamətlərə malik hibrid əmələgətirən kombinasiyalar aşkar edilməmişdir. Təsərrüfatlarda istifadə etmək üçün nisbətən əhəmiyyətli olan aşağıdakı kombinasiyalardan alınmış hibridlər təklif olunur.

Məhsuldarlığa görə Anqelesi x Kerkenskaya 4; Koreyskaya x Kerkenskaya 4; Kerkenskaya 4 x Kolxozniça 593; Osennaya 6 x Kanari; Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4; Doç kolxozniçi x Kerkenskaya 4; Osennaya 6 x Boypil-Kurqan; Boypil-Kurqan x Osennaya 6; Assanbəy x Osennaya 6 kombinasiyalarından alınmış hibridlər.

Tezətişkənliyə görə Donskaya Rannaya x Kerkenskaya 4; Tridçatidnevka x Kerkenskaya 4; Donskaya Rannaya x Tridçatidnevka kombinasiyalarından alınmış hibridlər.

Quru maddənin miqdarının çox olmasına görə. Kerkenskaya 4 x Kanari; Ukraina 320 x Kerkenskaya 4; Ukraina 320 x Kolxozniça 593; Kanari x Kolxozniça 749/753 kombinasiyalarından alınmış hibridlər.

ƏDƏBİYYAT

- Əliyev Ş.A. Tərəvəzçilik. Bakı. Univeristet nəşriyyatı. 1997. s. 86-95.
- Белик В.Ф., Козинер Э.П. Физиологическая разнокачественность генеративных органов исходных форм-одна из причин проявления гетерозиса у гибридов первого поколения // В сб. Науч. инф по овощеводству. М., «Колос» 1966.
- Байбакова Н.Г., Масленникова Е.С., Варивода О.П. Этапы получения гетерозисных гибридов F₁ арбуза // Овощи России 3 (41), 2018, с. 67-72.
- Боева Т.В., Гуляева Г.В., Антипенко Н.И., Кипаева Е.Г. Селекция и агротехника бахчевых культур // М. 2005. с.151-154.
- Варивода Е.А., Вочерова И.Н., Варивода Г.В. Коллекционные образцы Быковской станции исходный материал для создания новых сортов арбуза // Овощи России 2 (42), 2018, с. 36-38.
- Дютин К.Е. Гетерозис и получение гибридных семян арбузов и дынь /Тез. Докл. На науч. конф., посв. 50-летию Великой Октябрьской революции. М.,1967. с. 37-41
- Кононенко А.И. К вопросу семеноводства гетерозисных гибридов овощных культур // В. кн.: Овощеводство и бахчеводство, вып. 2. Киев, «Урожай», 1971. с. 29-34
- Мамедова С.В., Варивода Е.А., Вочерова И.Н. Эфпы селекционного процесса при создании сорта арбуза малахит // Овощи России 2 (46), 2019, с. 31-34
- Никулина Т.М., Курунина Д.П., Масленникова Е.С. Генетические источники и новый исходный материал для селекции тыквы в условиях Нижнего Поволжья // Овощи России 4 (42), 2018, с. 39-43
- Нуматов Н.Ж., Жумаев Э.А. Использование гетерозиса в селекции на скороспелость // Овощи России 2 (46), 2019, с. 31-34
- Сурякина Е.В., Кирсанова В.Ф., Соколов А.С. Изучение коллекции арбуза и дыни отечественной селекции в условиях южной зоны Амурской области // Овощи России 1 (39), 2018, с. 40-44
- Ткаченко Ф.А. Выращивание гибридных семян овощных культур // М., Селхозгиз, 1959. с. 74-78
- Ткаченко Ф.А. Гибридное семеноводство овощных культур // М., Селхозгиз, 1963. с. 54-58
- Цибулевский И. Подбор родительских форм для создания высокопродуктивных, транспортабельных, устойчивых к болезням сортов арбузов и дынь / Тр. конф. Молодых ученых и аспирантов НИИОХ.М., 1973. Вып 5. с. 24-25
- Шаханов Е. Гетерозис у сложных гибридов дынь // «Кортофель и овощи», 1972, №4. с. 56-60
- Юрина О.В. Селекция и семено-

водство тыквенных культур // М., «Колос» 1966. с. 77-79 17.Юрина О.В. Улучшить селекционную и семеноводческую работу с бахчевыми культурами // «Кортофель и овощи», 1971, №5. с. 34-39 18.Ткаченко Ф.А. Селекция на гетерозис - эффективный метод повышения качества овощной и бахчевой продукции // В. кн.: Вопросы повышения качества продукции овощных и бахчевых культур. М.,«Колос», 1970. с. 42-46

Оценка интродуцированных в Азербайджане сортов дыни (*CUCUMIS MELO L.*) и полученных на их основе гибридов в условиях Абшерона

Ч.Т. Намазова

В результате исследований среди распространенных в Азербайджане интродуцированных сортов дыни выявлены скороспелые (Новочеркасская 265, Halesbest- 936 (США)), среднеспелые (Дочь колхозницы, Римма - 89, Tormark (США)) и позднеспелые (Jahrayi Gulabi, Днепропетровская Зимняя - 345) сорта. По скороспелости и урожайности, изученные сорта своими высокими показателями существенно отличались от стандарта. Урожайность скороспелых сортов была выше стандартного сорта Керкенская на 33,0-217,0%. А урожайность среднеспелых сортов была выше стандартного сорта Колхозница- 593 от 12,0 до 200,0%. У поздних сортов урожайность была на 6,0 – 70,0% выше, чем у стандартного сорта Осенняя - 6. Анализ гибридов первого поколения, полученных от гибридизации интродуцированных сортов показал, что продуктивные гибриды с высокими показателями обоих родителей получены при комбинациях-Angeleki×Керкенская- 4; Корейская ×Керкенская- 4; Керкенская- 4 ×Колхозница - 593; Осенняя –6×Kanagi; Днепропетровская Зимняя - 345 ×Керкенская- 4; Дочь колхозницы×Керкенская- 4; Осенняя - 6 ×Boynil-Kyrgan; Boynil-Kyrgan×Осенняя 6; Ассанбек× Осенняя - 6. Урожайность гибридов, полученных от этих комбинаций, на 33,0 – 300,0% выше, чем у их родителей.

Ключевые слова: сорт, гибрид, гибридизация, инфицирование, урожайность, скороспелость, позднеспелость, среднеспелость

Evaluation of introduced melon cultivars (*CUCUMIS MELO L.*) and their hybrids for Azerbaijan in Absheron conditions

Ch. T. Namazova

As the result of studying, from introduced cultivars outspread to Azerbaijan had early-maturation in Novocherskaya 265 and Hales best 936 (USA) cultivars, average-maturation in Doch kolchoznichy, Rimma 89 and Tormarc (USA) cultivars, late-maturation Pink Gulabi, Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 been recorded. Researched varieties were significantly distinguished from standart as early-maturation and fruitfulness. About 33-217% early-maturation cultivars were higher than standard Kerchenskaya cultivars as to productivity. Approximately 12-200% average-maturation varieties indicated more productivity than standard Kolchoznicha varieties 593. Late-maturation cultivars showed 6-70% highly productivity in comparision with standard Ossennnaya 6 cultivars. The analysis of obtained the first generation of hybrids from introduced cultivars showed that being obtained from both parents have Angelski x Kerkenskaya 4; Koreyskaya x Kerkenskaya 4; Kerkenskaya 4 x Kolcoznicha 593; Ossennnaya 6 x Kanary; , Dnepropetrovskaya Zimnaya 345 x Kerkenskaya 4; Doch kolchoznichy x Kerkenskaya 4; Ossennnaya 6 x Boynil-Kyrgan; Boynil- Kyrgan x Ossennnaya 6; Assanbay x Ossennnaya 6 combinations demonstrated the great deal of productivity.

Key words: variety, hybrid, hybridization, infection, productivity, precocity, late ripening, mid-ripening